

ЩОДО НЕОБХІДНОСТІ ВИКЛАДАННЯ ФІЛОСОФІЇ НАУКИ В МЕДИЧНИХ УНІВЕРСИТЕТАХ

Коцюба М. П.

Національний медичний університет імені О.О. Богомольця

Відомий британський філософ Бертран Расел в інтерв'ю BBC ¹ стверджував, що наука – це те, що ми знаємо, а філософія – це те, що ми ще не знаємо. Із розвитком знань всі нові питання повсякчас переходять із сфери філософії до сфери науки. Отже, наука і філософія, на думку британського мислителя, займаються однією справою – пізнанням та поясненням світу. Але якщо об'єкт у них той самий, то предмет і методи отримання знання про нього різні. Це стало зрозуміло із появою так званого позитивізму (передусім О. Конт), який чітко провів лінію між наукою як позитивним знанням про світ і філософією як порожньою метафізичною вірою. Кінець кінцем В. Віндельбанд разом із В. Дильтаєм створили такий розподіл знання про світ, яким ми користуємося дотепер. Я маю на увазі поділ на науки про природу та науки про дух. Сучасною мовою перші ми називаємо наукою – «science», а другі – гуманітаристикою – «humanitiesarts». Цей фундаментальний розподіл базується на тому, що ці науки використовують різні методи, які не просто не поєднують. Проблема в тому, що методи природничих наук часто густо не працюють в гуманітаристиці, і навпаки – методи гуманітаристики безпомічні в природничих науках. Внаслідок такого розподілу ми стали говорити, що наука «пояснює» світ, а філософія (гуманітаристика) «описує» його.

Проте будь-яка наука, і про це зазначив філософ науки Карл Попер ² потребує філософського прояснення своїх засадничих положень. Філософія науки – це дисципліна, яка вивчає наукові дослідження та його елементи з філософською перспективою. Але головна занепокоєність, яка може бути корисна для майбутніх медиків, полягає у тому, аби показати чим наука відрізняється специфічно від інших видів людської діяльності; на чому ґрунтоване наукове знання та яке воно має значення не тільки для самої науки, але й для повсякденного життя людей (і для їх лікування зокрема). А з огляду на те, що медицина в нашій країні «обов'язково» (за нерелексивною традицією) виступає наукою, то майбутнім лікарям варто було б дізнатися, що таке власне наука і чи насправді медицина є наукою. І це ніяк не принизить ні медицину, ні лікарів, ні науку. Такий фундаментальний передсуд тільки підсилює необхідність запровадження філософії науки як обов'язкової дисципліни в підготовці лікарів. Так мною спільно із колегами по кафедрі було розроблено курс «Філософія науки» як дисципліна вільного вибору студентів з 3-го по 6-й курси.

Окрім головної мети курсу – роз'яснення розрізнення науки і не-науки (псевдонауки), не меншої уваги докладено показу того, що таке метод для науки. Метод – це не просто ярлик, який навішують на певні наукові практики

¹ Це був цикл передач на BBC під назвою «Інтерв'ю віч на віч» (Face to face interview). Героєм однієї з таких передач у 1959 році був і Бертран Расел.

² Більш детально в першій частині його класичної праці «The Logic of Scientific Discovery» (1959).

(і через це багато гадає під методом те, що не розкриває «творчий потенціал» науковця), а чіткими межами того, як можна досліджувати деякий об'єкт з метою отримати достовірне чи істинне знання про нього. Науковий метод, окрім цього, унаочнює те, що наука – це специфічна людська діяльність, яка не є простим пізнанням світу. Цьому треба вчитися, і цього не дасть безпосереднє залучення до певної галузі науки. В нашому випадку філософія науки буде корисна лікарям, бо сама по собі медицина – це не просто мистецтво, якому можна навчитися через практику, тобто «перейняти». Це також і розуміння, того які причинно-наслідкові зв'язки поєднують певні явища із станами (організму людини), але головне чому у певних ситуаціях використовується певна процедура, а не інша. Це просто статистична вірогідність певного відсотку вилікування чи узвичаєна лікарська практика (так заведено робити!).

Лікар так само як і будь-який інший науковець може займатися наукою, сприймаючи методологію своєї галузі як належну. Головне аби ця методологія працювала. Натомість філософія науки здатна подати філософський виклад або раціональне виправдання цієї теорії «якщо ми щось робимо і це працює достатньо добре для вирішення наших проблем, то цим шляхом варто користуватись і не думати зайвого». Тому багато науковців не люблять втручання філософів до їхньої царини. На потвердження цьому згадаймо вислів відомого фізика Річарда Фейнмана: «Філософія науки настільки ж корисна науковцям, як орнітологія птахам». Хоча свого часу, коли його запросили читати літній курс з фізики до одного з бразильських університетів, він був здивований «поверховістю» розуміння молодими науковцями того, чим займається і як займається фізика. Тобто вони мали точні знання того як саме працює фізика, але не вміли самостійно використовувати ці знання задля отримання нового знання³. То може не така шкідлива для науковців філософія науки?

Філософія науки для лікаря не дає жодного практичного інструментарію, за допомогою якого можна лікувати людей. Проте вона спрямована дати відповідь на різні питання, з якими стикається практикуючий лікар чи не щодня. Філософія науки здатна прояснити в чому специфіка так званих біоетичних проблем, які в нас називають «граничними питаннями», але майже ніде не роз'яснюється чому це специфічні питання біоетики (чи медичної етики), а не філософії. Хоч такі граничні питання є сутнісною специфікою філософії. Чому вони виходять зі сфери науки та медицини і стають питаннями етики? Обговорення цього є однією з тем, про які говорить філософія науки.

Філософія науки як навчальна дисципліна мусить містити в собі два блоки: теорія науки і філософські проблеми конкретних наук (і медицини). За таким принципом був розроблений курс «Філософія науки» в Національному медичному університеті імені О.О. Богомольця. В першому блоці нам (умовно) йдеться про онтологію (що саме вивчає наука), гносеологію (як вона вивчає те, що вона вивчає) та етику науки (чому вона вивчає те, що вона вивчає). В другому блоці розглядаються конкретні науки (фізика, біологія, хімія,

³Фейнман, Річард Та ви жартуєте, містере Фейнман! Пригоди допитливого дивака (український переклад 2018 року).

математика, соціологія, економіка) з метою унаочнити філософські проблеми, які вони мають. Окремою темою розглядається зв'язок медицини з наукою, наголошується на іншому гносеологічному і етичному статусі медицини, порівнюючи з біологією, фізикою, хімією, соціологією, і навіть математикою.

Попри те, що філософія науки має доволі неоднозначний статус для самих науковців, вона мусить бути обов'язковою для вивчення в медичних вузах. Позаяк специфічність медичної практики буває такою, що ставить питання, які не вирішувані зсередини самої цієї практики, так само як не вирішувані ці питання і з боку лише етики. На мою думку «критична тверезість» філософії науки може прояснити певну частину біоетичних питань.

ФІЛОСОФІЯ МЕДИЦИНИ І НАУКОВО-МЕДИЧНЕ ПІЗНАННЯ У ПРОФЕСІЙНО-ПРАКТИЧНІЙ ПІДГОТОВЦІ СУЧАСНОГО ЛІКАРЯ

Сініцина А. В.

Івано-Франківський національний медичний університет

Актуальність. Тенденції розвитку сучасної медицини в умовах екологізації, технологізації, соціологізації зумовлюють якісно новий характер теоретико-методологічних і практичних зв'язків медицини з гуманітарними знаннями, а саме з філософією. Нині, як ніколи, виникає потреба формування нової філософії – філософії медицини. Саме філософія медицини має стати тією комплексною концепцією філософського науково-ціннісного знання, що взяла б на себе функцію гуманістичного орієнтиру. Сучасна професійно-практична підготовка лікаря повинна включати філософсько-методологічну складову, а нова методологія клінічного мислення має враховувати особливості взаємозв'язку процесів здоров'я і захворювання в соціально-екологічних аспектах.

Сучасний світ, сучасне суспільство, його розвиток значною мірою залежить від досягнень науки, в основі яких лежать наукові відкриття.

Сучасна медицина, що розвивається відповідно як галузь науки і практичної діяльності виступає специфічною сферою наукового знання, яка і спрямована на вивчення нормальних та патологічних процесів в організмі людини, різноманітних захворювань, патологічних станів, методів запобігання та зміцнення, збереження і підтримання здоров'я людини, значна роль якої зростає протягом XX та XXI століть, не може обійтися без застосування основних структур і принципів сучасного наукового знання.

Маючи своїм об'єктом найскладніше – людину, медицина надто не проста як за структурою медичної діяльності, так і за структурою знання. Медична наука – комплекс медико-біологічних, клінічних та соціально-гігієнічних дисциплін. Вона розвивається на стику природничо-наукових, соціальних і гуманітарних дисциплін. Окреслюючи саме “об'єкт” медичного пізнання і діяльності – людину, медицина неминуче повинна бути єдністю біологічного і гуманітарного знання. Через особливості об'єкта і предмета медицини як науки вона відчуває дуже велику потребу в її філософському обґрунтуванні.